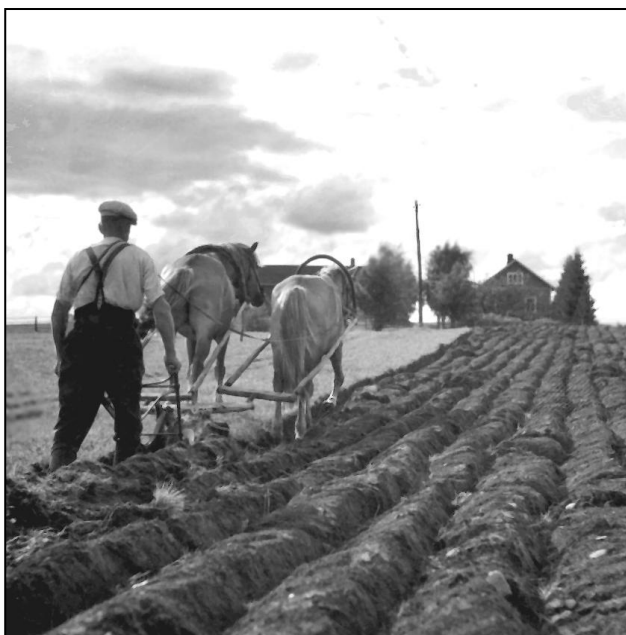

SUOMEN OSUUSTOIMINTALIIKE syntyi ja järjestäytyi vuodesta 1899 alkaen. Myöhemmin, sisällissodan alla 1916-17, se jakautui pellervolaiseksi ja edistysmieliseksi heimoksi, joita yllä kuvaavat kyntäjä ja porilaisen Osuusliike Kansan myyjät. Nykyisin 2000-luvulla liike on jälleen eri vaiheissaan yhdistynyt. Kuvat: Suomenmaa ja Kulutusosuuskuntien Keskusliitto/Suomen valokuvataiteen museo

S I S Ä L T Ö

- 8** LUKIJALLE: Aatteen historia pioneerien silmin
- 11** YHTEISTYÖN VOIMA JA HEIKKOUS: Päähenkilöt ja merkittävimmät sivuhenkilöt

1. ELÄMÄNTARKOITUS, mitä ihmettä se mahtaisi olla?

- 15 TOLKKU POHJOISEN POIKA**
Kemijärveltä Kajaaniin - Kansan ikuinen köyhyyden kierre, miten sen nitistäisi?
- 20 PAKKORUOTSALAINEN OULUN KOULU** Vankkoja fennomaaneja me kaikki! - Historian opiskelijaksi Helsinkiin - Hanneksen oma "Rakkausohjelma"
- 25 SUOMENKIELI, SUOMENMIELI !**
Reippaasti suomalaiskansallinen näkökulma - Vapaita kuin taivaan linnut
- 31 NIUKKAA ELÄMÄÄ, SITÄ HUIKEAMPIA UNELMIA**
Yhteinen elämäntehtävä, haaveitako vain?
- 34 VÄINÖ TANNERIN LEVOTON NUORUUS**
Elää siipiänsä myöten - "Nousu omistavan luokan jäseneksi" - Serkun rämäpäiset purjehdusretket - Liikemiesten Kauppaopiston priimus - Harjoittelupaikka aivan liian kaukana pohjoisessa! - Miksi minun tieni aina nousee pystyyn, MIKSI? - "Etsi sosiaalista harrastusta ja elämän syvempiä tarkoituksia!" - *Köyhien kalastajien osuuskunta onnistui*

2. KUIN VIRKISTÄVÄ KEVÄTSADE RUTIKUIVAAN MAAHAN

- 45 GEBHARDIEN YHTEINEN ELÄMÄNKÄÄNNE BERLIINISSÄ**
Apua Saksan kansan jatkuvaan ahdinkoon - Pelastaisiko tämä todellakin Suomen?
- 50 GEBHARDIEN PERHEONNI: KAKSI POIKAA JA YKSI TYTÄR**

52 AATELUUS VELVOITTA!

Sir Plunkettin irlantilainen ristiretki - *Poliittinen levottomuus syö parhaimmat mahdollisuudet*

57 KANSANLIIKKEEN JUURET

Vapaus, veljeys ja tasa-arvo, tai kuolema! - Varhaiset sveitsiläiset tienraivaajat - Rochdalen Oikeamieliset Pioneerit - Ihanneyhteisöt jäävät tähdenlennoiksi - Valistuksen rintaperillinen

63 PAKKO TOIMIA - JA JUURI NYT !

Helmikuun hyytävä manifesti 1899 - Toimintamalli hahmottuu pyryssä ja pakkasessa - *Kansanliikkeen syntytarina* - Suomen osuustoimintajärjestö syntyy

71 NUORI KYÖSTI KALLIO LIITTYY HETI TAISTELUUN

Moiset valheet joutavat vain uuniin! - "Valtaisa herätysjuhla" - Nivalan osuuskunnat syntyvät

75 TOIVOA EI KANSA SAA MENETTÄÄ KOSKAAN! *Suomen sitkeä vastarinta viriää*

77 JUHO KUSTI PAASIKIVI NOUSEVAN OSUUSTOIMINTALIIKKEEN LAKIMIEHEKSI

Mihin talonpojat *muka* sellaista lakia tarvitsevat? - Yksi kaikkien ja kaikki yhden puolesta! - Suomalaisuustavoitteista täytyy vielä vaieta - *Venäjän yksinvaltius horjuu ja kaatuu*

82 KANSA OTTAA AATTEEN OMAKSI TYÖKALUKSEEN

Juho Torvelaisen suururakka - "Pelastakaa meidät, meitä nyljetään!" - Jännittävin kokous Lapualla - Levoton lahjakkuus muistetaan - Reipas veljeskunta jälleen koolla Helsingissä

3.

MAAILMANKATSOMUKSET TÖRMÄÄVÄT VASTAKKAIN

90 SAKSASTA PALAAKIN MUUTTUNUT VÄINÖ TANNER

Taktiikan vaihdos pelastaa nuoren suuret suunnitelmat - Kestävä ystävyys syntyy - Saksan kuluttajaosuustoiminta repeää kahtia - Hilpeitä suomalaisvieraita Hampurissa - Tarjous Turun Wähäwäkisiltä - Iso yllätys Gebhardeille - *Aivan ensimmäiseksi välikädet minimiin!*

97 VÄINÖ TANNER ALOITTAU KAUPANHOITAJANA TURUSSA

Tannerin taskussa ruttaantunut sääntökirja - Ensimmäinen ankara kiista: Gebhard vastaan Tanner - Lehtimiehenä Viipurissa ja Porissa - Väinön ja Lindan yhteinen "osuuskunta rajattomalla luottamuksella" - Lakimiesvuodet Sortavalassa ja Helsingissä

104 KOKENUT AMMATILAINEN ELANNON JOHTOON: TUOMARI TANNER

Tannerien elämä asettuu vakaasti raameihinsa - *Sorkin kartano* - *Sukupolvikokemukset*

108 OULUN NUORI TULISIELU YRJÖ KALLINEN

Sosialisti, teosofi, pasifisti - ja mitä kaikkea vielä ehtiikään?

110 ISOJA ILOJA, SUURIA SURUJA GEBHARDEILLA

Koivuniemen pientila hankitaan - Iloiset ylioppilaat Kaisu ja Oras - Perheen nuorin menehtyy - Haavoittunut Maiju etsii itseään

116 LIIAN NOPEASTI KASVAVA KANSANLIIKE REPEÄÄ

Maailmankatsomukset törmäävät, mielet kuohuvat - Pitkä valtataistelu osuuskauppaliikkeen suunnasta - Hannes Gebhard tyrmää sovintoesityksen - Marssi ratkaisevaan kokoukseen ilman sovintohaluja - Kaksi kilpailevaa heimoa: pellervolainen ja edistysmielinen - Hedvig Gebhard eroaa Elannosta - *"Osuustoiminnan satakieli"* - *Tanner palkkaa mainosmiehen, Fogelin*

4.

ENSIMMÄINEN TASAVALTA NOUSEE KAAOKSEN KESKELTÄ

127 DEMOKRATIAN OPPIKOULU KOKO SUOMEN KANSALLE

Epäröivä Hedvig ja peräytyvä Hannes - Maailman ensimmäinen aviopari parlamenttiin - *Ääni-oikeutettujen määrä kymmenkertaistuu* - Huolena kasvavan kansanliikkeen henkinen kehitys - Matkapuhujan mitta täyttyy - Liian konstikas kieltolaki - *Toisinajattelijan näkemys osuustoiminnasta: "Materialismi voitti, henkinen kasvu unohtui"*

134 SUOMI SYÖKSYY SISÄLLISSOTAAN - "HANNES GEBHARD PAKENEE ULKOMAILLE !"

Voin hinta hajottaa Suomen ensimmäisen yhteishallituksen - Vain pieni kesäinen onnentuokio - "Hedillä on yksi komitea liikaa!" - *Suomi itsenäistyy, melkein salaa - Kaikki yhteistyöhalut romuttava sisällissota puhkeaa* - Hannes Gebhardin kohuero Pellervosta - *Andelsförbund lähti Pellervosta, mutta palasi takaisin vuonna 1991*

145 RAUHAN RAKENTAJALLE PERÄJÄLKEEN NELJÄ KUOLEMANTUOMIOTA

Vaarallinen luottamustehtävä - "Haluamme välttää verenvuodatuksen!" - Vankilassa vannottu vala pitää koko elämän

152 NÄLKÄ JA PELKO, JOKAPÄIVÄISET VIERAAT

Peräti outo turvapaikanhakija - Yöllinen kotitarkastus yllättää - Kyösti Kallion henki pelastuu - Väinö Tanner operoi kahden rintaman välissä - Hedvig ja Fanni hetken taistelujen keskellä - *Sinivalkoiset värit voittavat* - Saksalaiset puuttuvat kovaan peliin - Paasikivi ja Tanner pelastavat työväen osuustoiminnan

163 UUSI ALKU, UUSI TOIVO TASAVALLALLE

Kyösti Kallio astuu linjanvetäjäksi - Suuret maareformit viimein toteutuvat - Kallio ja Ståhlberg yrittävät vaivihkaa auttaa Yrjö Kallista - Punaisen vallankumouksen aave kummittelee pitkään

169 RATKAISEVA TAISTELU TASAVALLASTA

Kruunu suoraan museoon - Hedvig Gebhard onnistuu, mutta pettyy lopulta puoluepolitiikkaan

173 ÄKKIÄ KAIKKI JÄLLEEN MUUTTUU

Nuori siipirikko ja Gebhardien ottotytär - *1920-luvun vellovan levoton Suomi*

**176 HEDVIG GEBHARD SAA
POTKUT PELLERVOSTA**

Uusi ura urkenee kilpailijan leivissä

**179 TERVEHTYNYT HANNES GEBHARD
PALAA KOTIIN**

Puolueeton Pienviljelijäin Keskusliitto syntyy - Maiju Gebhard, kotitalousneuvonnan pioneeri - Professori Max Sering: Suomi, elämäni kauneimpia muistoja - Raastava riita kunniaista

**185 YRJÖ KALLINEN LÖYTÄÄ
OMAN ELÄMÄNTEHTÄVÄNSÄ**

Kulutusosuuskuntien Keskusliiton valistusosaston päälliköksi - Jatkuva aito innostus välittyy kuulijoille - "Euroopassa kaikki päin helvettiä, MARS, MARS!" - Ikä tasoittaa "ikuisen poika-miehen" - Tanner ja Kallinen, vastakohtat yhteistyössä - *Suomalaisia osuustoimintalauluja*

**191 TASAVALTA, JOSSA AURINKO
EI LASKE KOSKAAN**

Väinö Tannerista maailmanjärjestön presidentti - *Myymäläautojen kiistelty pioneeri* - *Natsit kaappaavat saksalaisen osuustoiminnan* - *Rochdalen periaatteita päivitetään kvartaaleittain* - *Kahden kulttuurin välissä Amerikassa*

197 "TYÖLÄISTEN PARATIISI"

Stalinin kyyninen perintö elää entistä vahvempana Venäjällä - *Otto Wille Kuusisen henki pelastui* - *Aino ja Otto Wille Kuusinen ajautuivat vastakkain* - *Boris Jeltsinin kohtalokkaat virheet 1990-luvulla*

**201 TOTUUS YSTÄVISTÄ JA VIHAMIESTÄ
Gebhardit Saksasta Pietarin kautta Suomeen**

YHTEISTYÖN JALO TAITO

Tasavaltaa vakauttavan yhteistyön aloittajat, osuustoimintamiehet Kyösti Kallio ja Väinö Tanner työpalaverissa Kultarannassa 1938. Kallio toimi presidenttinä ja Tanner valtiovarainministerinä. KUVA: Työväen arkisto

204 TOIVO PAREMMASTA TULEVAISUUDESTA

Kahdesti poltetut talot, vain kapulasilta säilyi - Gebhardin ratkaisu kantaa pitkälle, muttei loputtomiin

208 KYÖSTI KALLIO JOUTUU MAALITAUUKSI

Kalervo Kallion oma kutsumus voittaa - *Tasavallan politiikan käännekohta*

214 HAIKEIDEN JÄÄHYVÄISTEN AIKA

Viivästynyt lääkäriellä käynti

217 GEBHARDIN VALTIOLLISET HAUTAJAISET

"Elämäkatsomus kuin säihkyvä soihtu"

219 KOTIKYLÄ YHDISTÄÄ VOIMANSA

221 KALLIO JA TANNER LÖYTÄVÄT VAKAAN YHTEISTYÖN

Kyösti Kalliolle "vapisuttava yllätys": Presidentin virka

225 MYRSKYN EDELLÄ SEESTEISEN TYYNTÄ

5.

KANSANLIIKKEEN TOTISIN TULIKOE

228 PIENEN TASAVALLAN KOHTALONHETKI

Itärajan asukkaita ei Helsingissä uskota - Turhautuneen Mannerheimin erokirjeet - Osuustoiminnan peruuntuneet 40-vuotisjuhlat - Kaikista neuvotteluista vesiperät - Me emme usko sodan syttyvän! Emmehän? - Välittömästi uusi hallitus, Väinö Tannerista ulkoministeri - "Suomen hallitus on paennut tuntemattomaan paikkaan" - *Puna-armeijan hyökkää varhain aamulla 30.11.1939* - Haulikoilla panssareita vastaan! - Sissisotaa Kainuun korvessa - "Meillä on huonot aseet!" - Vahvempi pakenee, kun kerran vielä voi - Raatteen tie katkaistaan - Pohjoisen pikainen hätäapu Laatokan Karjalaan: JR 64 - Otto Willen propaganda ei kelpaa - Unohdettu rintama vihollisjoukkojen välissä - Konnun- kylän raivokas punamotti - Vapauden kallis hinta

255 KAIKKI PELIIN SUOMEN PUOLESTA!

Virolaisten "kunniavelka" heimosotureille - Stalinin sanelemat rankat rauhanehdot - Ulkoministeri Väinö Tanner: Mikä lopulta pelasti Suomen? - *Talvisota pelasti myös Suomen osuustoiminnan* - *Viron osuustoiminnan henkinen isä, aivan liian vaarallinen tasavaltalainen!* - *Osuustoimintajohtaja joutui pakenemaan ensin natsseja ja sitten kommunisteja* - *Muistomerkit vetävät katsojat hiljaisiksi* - Kyösti Kallion viimeiset askeleet - Risto Rytin järkyttävä radiopuhe

269 SUOMI HAKEE TURVAA HITLERIN SAKSASTA

"Gestapon johtaja ei ollutkaan mikään yli-ihminen" - Väinö Tanner rakentaa jälleen rauhaa - *Rankat pommitukset* - *Tannerin henki ja maine sittenkin säilyvät* - Venäläinen sotavanki pelastaa Hedvig Gebhardin hengen

278 ELISENVAARAN JA LAPIN PAINAJAISET

6.

TOINEN TASAVALTA - toiset pelisäännöt

281 ELPYVÄ MAA

284 YRJÖ KALLISTA KOETELLAAN JÄLLEEN

Pasifisti Suomen puolustusministerinä - Kansakoulupohjalta opetusneuvokseksi - "Sosialismi ei Väinö Tanneria kiinnostanut", kirjoittaa Kallinen - *Tupakkatehtaiden kaunottaret liikkeellä*

290 OLENKO MINÄ MUKA "SOTAAN SYYLLINEN"?

Ammutaanko vai ei? - Mutta KUKA aloittikaan talvisodan?

297 ENSIMMÄINEN JA TOINEN TASAVALTA

Paasikiven perintö lipuu Kekkoselle - Suomi idän ja lännen puristuksessa - Helsingin henki

302 ELÄMÄNTEHTÄVÄT TULEVAT TÄYTETYSIKSI -VAI TULEVATKO KAIKKI SITTEKÄÄN?

Pitkän riidan armelias sovitus - Lappi muistaa Hannes Gebhardia - Elämän tilikirja vahvasti plussalla - Anna-Liisa Sysiharju opiskelee kasvatustieteen professoriksi -

Tarvitaan sydäntä, päätä ja kättä! - Väinö Tannerin pelottavin vihamies poistuu - *Joka toinen Suomen presidenteistä* - *Paasikiven todelliset ajatukset yllättävät*

312 TYÖVÄENJOHTAJA JÄTTÄÄ TASAVALLAN TUTUKSI TULLEEN NÄYTTÄMÖN

Osuustoiminnan näyttävin muistomerkki

316 YRJÖ KALLISEN SYDÄMENASIA

Väsymätön julistaja

318 BERLIININ MUURI MURTUU, ITÄBLOKKI HAJOAA

7. HENGENVAAARALLINEN 1990-LUKU

321 PITKÄ JA REPIVÄ TAISTELU SUOMEN EU-JÄSENYYYDESTÄ

Oppia kovan ja avoimen kilpailun Yhdysvalloista - Vanhat valta-asemat romahtavat - *Harvardin vieraana tulevaan valmistautuen vuonna 1992* - Taktikoiva ulkoministeri Paavo Väyrynen vaihtuu Heikki Haavistoon - Olemmeko me "Mafian palveluksessa"? - Sukset uhkaavasti ristiin MTK:n uuden johdon kanssa - Kapinalliset laittavat Tuottajain Lihakeskuskunnan lihoiksi - Raju saneeraus tekee kipeää - Tavoitteena mahdollisimman hyvä *tappio* - Heikki Haaviston muistelmat yllättävät

337 MAUNO KOIVISTON YKSINKERTAINEN KYSYMYS E-LIIKKEELLE

Jättifuusion tulos: hajanainen Eka-yhtymä - Eka ei anna vakuutusyhtiö Kansan kaatua - *Juoksupojasta suurten E-ketjujen johtajaksi* - Lama vie viimeiset onnistumisen mahdollisuudet - Elanto horjuu vakavasti - *Liian riskialtis yhdistelmä, puoluejohtaja ja pankin toimitusjohtaja* - Pitkä historiallinen raja murtuu yllättäen - Kymmenen pitkää vuotta Eka/Tradekan yrityssaneerausta - Tradekasta kehittyä omistajaosuuskunta - *Piirtäjän huomioita*

352 "JUHANNUKSEN JÄLKEEN LASKEMME KUOLLEET JA HUKKUNEET"

Valtion palveluksessa kolmesti, vuosikymmenen - Suomalaista osuustoimintaa rakentamaan - Suomi sittenkin pelastui

8. SUOMEN TIE VAPAUTEEN JA VAURAUTEEN

360 OSUUSTOIMINNAN JA TASAVALLAN YLLÄTTÄVÄN TIIVIS KOHTALONYHTEYS

Kriittisiä rajankäyntejä - Suomen sokea piste ja talvisota - Historialliset jakolinjat onnistuttiin ylittämään - *Talvisodasta Ukrainan sotaan - Ukrainan sodan syistä ja seurauksista*

KONSENSUS LÖYTYI LOPULTA MYÖS EU-JÄSENYYYDESTÄ

Presidentti Martti Ahtisaari ja vakavasta sairaudestaan toipunut aiempi ulkoministeri Heikki Haavisto Pellervon päivässä 1996. Aikakausi oli vaihtunut. Ahtisaari oli ensimmäinen demaritaustainen presidentti, joka Pellervon tapahtuman osallistui; Mauno Koivisto oli kutsuista kieltäytynyt.

KUVA: Tapani Lepistö/PJP

MAUNO KOIVISTO vei presidenttinä Suomen EU:n jäseneksi. Aiemmin hän patisteli E-liikkeen yrityksiä laittamaan viimein oma kannattavuus kuntoon. Myöhemmin hän tilitti terävästi, miksi se ei sitten onnistunutkaan. Kuva: Pinterest

9. MEIDÄN AIKAMME JATKAA TYÖTÄ, JOS VAIN OSAAMME?

367 **OLISIKO OSUUSTOIMINNAN AIKA HAKEA JÄLLEEN UUSIA YHTEISIÄ TAVOITTEITA?**

Demokratian puolustajia syvästi, mutta missä se tänään näkyy? - *Medialla on paljon vastuuta, jonka se usein kantaa huonosti* - *Osuustoiminnan yleisbrändin vahvistaminen* - Pohjoismaat jatkuvasti maailman kärjessä - Maailmanparantajia etsimässä - *Mitä oikeastaan on AATE?* - Se aatteita vielä paljon tärkeämpi asia! - *PIENTEN PARVIÄLY, löytyykö sellaista enää?* - *Ammattirakenne monipuolistui uuden aallon myötä* - Syntysanat kantoivat pitkälle - Osuustoiminnan soihdunkantajia joulukuussa 2017

379 **Professori Markku Kuisma: OSUUSTOIMINTA OLI KESKEINEN TEKIJÄ SUOMEN PITKÄSSÄ JA HUIKEASSA NOUSUSSA**

Köyhyyden jatkuva kierre katkaistiin - Suomen kansalaisyhteiskunnan nousu - Vastapainoa talouselämässä tarvitaan jatkuvasti - Yhteisen yrittämisen ikivihreä idea - "Hyvän kehän luojia"

382 **Professori Bengt Holmströmin kommentti: TOIMIVA OMISTAJUUS ON YRITYSMUOTOA TÄRKEÄMPI MENESTYSTEKIJÄ**

383 **OTT Seppo Pöyhönen: HUOMIOTA MYÖS OMISTAJAOIKEUKSIIN!** *Jäseniä hyödyttäviä innovaatioita kaivataan aina (Metsäliitto ja Valio)*

384 **JÄSENTEN PERUSINTRESSIT JAKAVAT SUOMEN OSUUSTOIMINNAN VIITEEN PÄÄLUOKKAAN**

Osuuskunnan kaksoisluonne
Kuluttajaosuustoiminta
Tuottajaosuustoiminta
Palveluosuustoiminta
Sijoitusosuustoiminta
Pienosuustoiminta - *Työtä pienosuustoiminnan puolesta!*

388 **KIRJASSA KÄYTETYISTÄ LYHENTEISTÄ JA KUVALÄHTEISTÄ**

389 **LÄHTEET:**

Elämäkerrat ja osuustoiminta
Osuustoiminnan historia
Suomen historia
Muita julkaisuja ja artikkeleita
Selvitys haastatelluista henkilöistä

392 **Osuuskunnan ideaalimalli (toimii myös epätäydellisenä)**

MARKKU KUISMA
on historian
emeritusprofessori
Helsingin
yliopistosta. Hän on
vetänyt mm.
Pellervon
satavuotishistoria-
projektin vuosina
1995-99 sekä
lukuisia
talouselämän
historiahankkeita.
Vuonna 2021 hän oli
mukana Anita
Komulaisen
"Punapäätöman
linnake"-kirjassa.

Kuva: Jarmo
Lintunen/Siltala